

Emil Stanula

"Starożytne Teksty Chrześcijańskie :
kazania i homilie na święta pańskie i
maryjne", red. Ludwik Gładyszewski,
Lublin 1976 : [recenzja]

Collectanea Theologica 47/4, 197-199

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

a drugą — dla młodzieży. Wersja przeznaczona dla młodzieży została wydrukowana w osobnym tomiku, a poza tym również umieszczona w całości w dodatku do książki dla nauczycieli. Omawiana praca nadaje się do używania zarówno w szkole, jak i poza nią. Znajduje się w niej dość obszerny materiał informacyjny dotyczący poruszanych problemów oraz wskazania dydaktyczne i metodyczne, dlaczego i jak należy prowadzić tę pracę wychowawczą na lekcjach religii i poza nimi na różnych spotkaniach młodzieżowych. Jest sprawą nauczyciela lub kierującego grupą dobierać podany materiał odpowiednio do wieku, zdolności pojmowania i zainteresowania. Autor świadomie pomija sprawy wyznaniowe i teologiczne, jak np. problem zawierania ślubu kościelnego, nierozzerwalności małżeństwa, stanowiska Kościoła wobec rozwodów i kontroli urodzeń. Te i podobne zagadnienia pozostawia do omówienia i skomentowania przez księdza lub nauczyciela religii.

Całość materiału Herbert Kümmeł rozmieścił w dwudziestu pięciu tematach ujętych w cztery grupy tematyczne. W pierwszym rozdziale dostarcza podstawową wiedzę o miłości i małżeństwie, co jest warunkiem zastanowienia się nad wyborem partnera i życia we dwoje. Następnie umożliwia uczniom poznawanie siebie zwłaszcza w aspekcie przyszłych partnerów do małżeństwa i sposoby rozwijania zdolności do niego. W trzeciej grupie tematycznej pragnie autor ukazać młodym ludziom obrazy i wzory przyszłych partnerów dla nich. Na końcu zapoznaje młodzież z możliwymi konfliktami małżeńskimi i próbuje przygotować ją do przewycięzania ich przez zaprawianie się do pozytywnego układania stosunków międzyludzkich.

Naturalnie nauka o życiu małżeńskim nie stworzy od razu i nie zagwarantuje określonego sposobu myślenia i postępowania u uczniów. Jest bowiem nieco problemem na wyrost i sprawą ich przyszłości. Może jednak przyczynić się do wytworzenia dyspozycji w zachowaniu, to znaczy ukrytych zdolności, które w późniejszych sytuacjach powinny przejść w konkretne postępowanie.

Dobremu poznaniu przymiotów właściwych dobranym partnerom mogą służyć podane do przedyskutowania problemy życia małżeńskiego i szczegółowo wyliczone cechy osobowe kandydatów do życia we dwoje. Przygotowane do wypełnienia kwestionariusze i testy na pewno mogą przyczynić się do zaktywizowania młodzieży. W ogóle cecha charakterystyczną omawianej książki nie jest informacja, ale formy aktywizujące młodzież. Autor nie napisał prezentowanej pracy w formie wykładów, lecz jako pomoc w przygotowaniu do małżeństwa młodzieży, w którym ona nie tyle słucha, ile myśli, dyskutuje i tworzy sobie własny, nienarzucony obraz życia we dwoje. Zalecone wypełnianie pisemnie kwestionariuszy i odpowiadanie na nie ustnie, odgadywanie możliwych reakcji małżonków w różnych przytaczanych sytuacjach i analizowanie różnych podanych wypadków powinno angażować młodzież, przyczyniając się przez to nie tylko do zdobywania wiedzy, lecz także do rozwijania w młodych właściwych dyspozycji wymaganych w udanym małżeństwie.

Omawiana książka może służyć pomocą wszystkim, którzy interesują się pracą duszpasterską wśród młodzieży szkół średnich, wyższych i młodzieży pozaszkolnej, zarówno praktykom jak i teoretykom.

Ks. Jan Tomczak SJ, Warszawa

Starożytne Teksty Chrześcijańskie. Kazania i homilie na święta pańskie i maryjne. Praca zbiorowa pod redakcją ks. Ludwika Gładyszewskiego, Lublin 1976, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, s. 324.

Starożytne Teksty Chrześcijańskie są owocem pracy zespołowej Międzydziałowego Zakładu Badań nad Antykiem Chrześcijańskim KUL, który zanim przystąpił do publikowania przekładów literatury patrystycznej zorganizował w latach 1970—1971 regularne szkolenie ewentualnych tłumaczy, na

którym omówiono zasadniczą problematykę dobrego tłumaczenia. Pozytywnym rezultatem jest między innymi niniejszy tom.

Starożytne Teksty Chrześcijańskie zasługują na szczególne wyróżnienie z wielu względów. Po pierwsze dlatego, że mało zwraca się u nas uwagi na teksty starożytności chrześcijańskiej. Seria wydawnicza przekładów literatury patrystycznej: *Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy* wydawana w ATK w Warszawie od roku 1969 r., licząca opublikowanych 14 tomów, oddanych do druku następnych 8 (w sumie 22 tomy) do tej pory została zauważona jedynie przez recenzentów zagranicznych oraz tylko trzech polskich. Po drugie niniejszy tom nie tylko udostępnia tłumaczenie, ale również teksty w języku łacińskim. Jest to nowość w patrystyce polskiej wzorująca się być może na *Antologii modlitwy patrystycznej* ks. H. Wójtowicza (Sandomierz 1971). Po trzecie *Starożytne Teksty Chrześcijańskie* stanowią ciekawy rodzaj antologii tematycznej. Potrzebę takiej antologii usprawiedliwiają nie tylko względy duszpasterskie, o których wspomina przedmowa (s. 7), racja bardzo istotna, o czym świadczy poczytna rubryka ks. M. Starowieyskiego w „Tygodniku Powszechnym”, lecz przede wszystkim głód polskich czytelników, o czym świadczy wyczerpane pierwsze wydanie *Antologii literatury patrystycznej* ks. Mariana Michalskiego (ATK, Warszawa 1969) oraz zmodyfikowane drugie jej wydanie (Warszawa 1975), będące już na wyczerpaniu.

Starożytne Teksty Chrześcijańskie otwiera fragment listu ks. kard. Stefana Wyszyńskiego, akcentującego potrzebę „upowszechniania skarbów starożytnej kultury chrześcijańskiej” (s. 5). Następnie przedmowa ks. L. Gładyszewskiego, redaktora tomu, prezentuje zasadnicze założenia tomu, ogólne zasady przekładu, kryteria doboru tekstów (s. 7—9). Autor przedmowy we wstępie do omawianego tomu przedstawia krótki *Zarys rozwoju form kaznodziejskich u Ojców Kościoła*, charakteryzując w oparciu o bibliografię nie tyle teologiczno-patrystyczną, ile filologii klasycznej, główne etapy rozwojowe kazania i homilii, ponadto omawia autorów wczesnochrześcijańskich, publikowanych kazań i homilii (s. 11—28).

Tekst kazań i homilii oraz jego tłumaczenie podzielono na grupy następujące: *Okres Adwentu* (s. 29—57); *Okres Bożego Narodzenia* (s. 59—91); *Okres Wielkiego Postu* (s. 93—150); *Okres Wielkanocy* (s. 151—264); *Okres „W ciągu Roku”* (s. 265—300). Tłumaczenie w wielu miejscach zaopatrzone krótkimi uwagami wyjaśniającymi trudniejsze fragmenty tekstu. Tom zamykają indeksy: biblijny, nazw, rzeczowy; wreszcie zestawienie wydań tłumaczonych tekstów i spis treści.

Imponująca jest liczba tłumaczonych fragmentów pism oraz ich autorów: Ambroży, Pseudo-Ambroży, Anzelm, Atanazy W., Augustyn, Bazyli W., Cezary z Arles, Efrem Syryjczyk, Grzegorz z Nyssy, Hieronim, Jan Chryzostom, Jan Damasceniński, Maksym z Turynu, Orygenes, Proklus, Sofroniusz, Tomasz z Akwinu, Wawrzyniec Justynian. Wybór zatem obejmuje autorów żyjących na przestrzeni ponad 12 stuleci (Orygenes — III w. i Wawrzyniec Justynian — XV w.). Świadczy to o mrówczej pracy kolegium redakcyjnego w składzie: Leokadia Małunowiczówna, ks. A. Bober, ks. W. Eborowicz, ks. L. Gładyszewski, ks. Sz. Pięszczoch, ks. A. Santorski. Pełne również uznanie dla kolegium, które odszukało, kierowało i opracowało przekłady tak wielu tłumaczy: A. Bober, W. Eborowicz, L. Gładyszewski, M. Kaczmarkowski, L. Kalka, W. Kania, F. Kłoniecki, H. Wójtowicz. Wielu z tłumaczy dało się poznać z dobrych przekładów publikowanych w POK, PSP, antologiach patrystycznych, różnych pismach teologicznych.

Akcentując wartości i korzyści wielostronne *Starożytnych Tekstów Chrześcijańskich* czytelnikowi mogą nasunąć się pewne wątpliwości, propozycje czy pewien niedosyt w czytaniu tomu, opublikowanego technologią małej poligrafii.

Najpierw sprawa tytułu. Czy tom posiada główny tytuł: *Starożytne Teksty Chrześcijańskie*, a podtytuł konkretyzujący: *Kazania i homilie na święta pańskie i maryjne*, czy też *Starożytne Teksty Chrześcijańskie* otwiera nową serię wydawniczą, której pierwszym tomem są kazania i homilie? Wątpliwość znika całkowicie po przeczytaniu przedmowy, jednak karta tytułowa wprowadza niejasność. Wątpliwe jest również użycie przymiotnika „starożytne”. Trudno bowiem umieścić przymiotnik ten przed pisarzem żyjącym w średniowieczu (św. Tomasz), a jeszcze trudniej przed Wawrzyńcem Justynianem (w. XV). Wyjaśnienie przedmowy nie zadowala czytelnika. Można bowiem zrobić antologię „liturgiczną”, wówczas „starożytne” będzie można spokojnie pominąć.

Istnieje pewna rozbieżność pomiędzy tytułem a tekstami i ich tłumaczeniami. Liturgiści nie zaliczają czterech tygodni adwentu, wielkiego postu, okresu popaschalnego do świąt pańskich czy maryjnych. Czuje się niedosyt, gdy chodzi o kryteria doboru tekstów. Z przedmiowy wynikałoby, że chodzi o teksty homiletyczno-kaznodziejskie i liturgiczne. W stosunku do tego kryterium tom zawiera pewną niekonsekwencję (*De sacramentis* i *De mysteriis* św. Ambrożego są katechezami, *O Duchu Św. Bazylego W.* jest traktatem teologicznym, *Komentarz do ewangelii św. Jana* i *O modlitwie Orygenes* a zalicza się do komentarzy i do pism ascetycznych).

Z drugiej strony występuje dowolność, a nie reprezentatywność w doborze autorów oraz ich dzieł. Ograniczając się tylko do przykładów, brak homilii paschalnej Melitona z Sardes, Grzegorza z Nazjanzu, Leona W., Grzegorza W., u których, oprócz typowych elementów homiletyczno-liturgicznych, kryje się głębia teologiczna, której poszukuje współczesny czytelnik. Oczywiście każda antologia tematyczna skazana jest na pewną dowolność, wynikającą z publikowania tego, co już zostało przygotowane, względnie na pewien subiektywizm w zastosowaniu nawet najlepiej opracowanego kryterium doboru tekstów. Pewien wreszcie niedosyt czuje się w załamaniu się dwujęzyczności przy tekstach greckich, częściowo uprawdliwione technologią małej poligrafii, dalej brak akcentu teologicznego w rozwoju „kazania i homilii” wczesnochrześcijańskiej, brak bibliografii (pomimo deklaracji przedmowy: „poznanie pisarskiej twórczości Ojców”, ponadto nierówna jakość samych tłumaczeń, sygnalizowana zresztą w przedmowie).

Powyzsze wątpliwości i pewien niedosyt w żadnym przypadku nie pomniejszają jednego z ważniejszych wydarzeń na polu polskiej patrologii ostatnich lat, jaki stanowi publikacja tomu *Starożytne Teksty Chrześcijańskie*, a tym samym otwarcie nowej serii przekładów literatury patrystycznej ośrodka lubelskiego. Na szczególne podkreślenie zasługuje wierność i czytelność tłumaczenia. Nie wyczuwa się aparatu i techniki tłumaczeniowej, spychającej czytelność języka polskiego na plan dalszy, weryfikator tłumaczenia ogólnie mówiąc może być w pełni usatysfakcjonowany. *Starożytne Teksty Chrześcijańskie* zostaną nie tylko mile przyjęte, lecz również w pełni wykorzystane, co może stanowić zachętę dla kolegium do publikacji w najbliższym czasie następnych tomów rozpoczętej serii przykładów pism starochrześcijańskich pisarzy.

o. Emil Stanula CSsR, Warszawa

Jean MEYENDORFF, *Initiation à théologie byzantine. L'histoire et la doctrine*, przeł. z ang. Anne Sanglade przy współpracy Constantina Andronikofa, Paris 1975, Ed. du Cerf, s. 320.

Chrześcijaństwo rosyjskie w czasach nowożytnych przejęło w prawosławiu rolę wiodącą i do niedawna ją utrzymywało. Złożyło się na to zarówno wielkie znaczenie Kościoła rosyjskiego i dynamiczny rozwój jego teologii, jak i działalność pisarska wybitnych teologów rosyjskich na Zachodzie zwłaszcza w okresie międzywojennym. Dominująca rola teologii rosyjskiej